

Sociológia pacienta

PhDr. Simona Kelčíková, PhD.

Od začiatku 20.storočia stále viac vystupuje otázka role subjektu chorého, psychických a sociálnych podmienok vo vzťahu k chorobe.

Podľa Parsonsa má rola chorého 4 charakteristické rysy :

- chorý nie je zodpovedný za vznik svojho stavu a nemôže ho ovplyvniť
 - je oslobodený od svojich doterajších povinností
 - je povinný dávať najavo nesúhlas so svojim stavom
 - je povinný vyhľadať odborníkov a spolupracovať s nimi, ak nedôjde k spontánnej úprave
-

Zo sociologického hľadiska má pacient 2 práva a dve povinnosti :

- **Právo** : 1. Je sústredený na svoje ochorenie
2. Je zbavený bežných spoločenských záväzkov
 - **Povinnosť** : 1. Vyhľadať kompetentnú pomoc
2. Spolupracovať pri liečení
-

Rozdiely:

- Deti
 - Duševne chorí
 - Chronicky chorí
 - Nevyliečiteľne chorí
-
- Podmienka akceptácie role chorého sa odsúva
 - Povinnosti prechádzajú na podporné osoby
-

-
- Chronicky chorí a nevyyliečiteľne chorí = rastie úloha zachovávaní súčasného stavu, plnenie odporúčení lekára, zbavenie povinností je obmedzené a jedinec je stimulovaný k maximálne možnej kompenzácií a pokiaľ možno k normálnemu fungovaniu medzi ľuďmi
 - Terminálne stavy prinášajú maximálne úľavy a minimálne alebo žiadne povinnosti
-

-
- Počas ochorenia každého jedinca dochádza taktiež k **rolovému** správaniu a tieto role sa menia a vyvíjajú v súvislosti s jeho stavom. Striedanie štrukturovaných rolí nazývame **kariéra** a v zhode s tým sa zmeny sociálnej pozície chorého nazývajú **kariéra pacienta**.
 - **Kariéra pacienta** je predstavovaná v dimenziách ako je : uzdravenie, ochorenie, príjem, finančné istoty, povolanie, rodina, osobný život.
-

-
- Je to proces relatívneho premáhania ohrozenia existencie alebo ohrozujúcich rizík vzniknutých počas ochorenia.
 - Hlavnou modifikáciou rolí pacienta je ale priebeh, trvanie a charakter ochorenia.
 - Taktiež aj prežívanie pacienta.
-

Jedincov/pacientov môžeme zaradiť do niekoľkých skupín :

- ❑ hospitalizovaní a v domácom prostredí (zachovávajú si role – matka, otec... , zachováva si svoju pozíciu v rodine...!!!)
- ❑ chorí práce schopní (plnia rolu v zamestnaní, rodine.. , ak nemocnica =pacient)
- ❑ relatívne zdraví (veľká skupina = konzultujú s lekárom...)
- ❑ ľudia podieľajúci sa na prevencii (zvláštna skupina jedincov = jednorázové, preventívne prehliadky)
- ❑ problematické prípady (návykové látky – plní rolu pacienta, však neuznáva povinnosť predchádzať ochoreniu..)
- ❑ špecifická skupina (tehotné ženy, rodičky, novorodenci... Nie sú chorí, však niekedy sú hospitalizovaní..)

Postavenie pacienta vo funkčnom systéme nemocnice = stránky soc. roly hosp.P

- Zmena prostredie
- Regulatívy správania
- Sociálne postavenie pacienta
- Nutnosť osvojiť si novú rolu
- Podriadenie sa autorite, ktorá reguluje ich správanie
- Rozpor medzi technickými vymoženosťami našej doby a skutočnými možnosťami

Širšie spoločenské súvislosti

- Zdravotnícky pracovníci – profesijné zoskupenie ovplyvnené systémom hodnôt ovplyvneným etickými a funkčnými pravidlami spojenými s liečebnou a diagnostickou starostlivosťou a organizáciou života v nemocnici
- Pacient je ovplyvnený hodnotovými orientáciami vlastnej rodiny a svojho povolania

- Vzťahy medzi ZP a pacientom nie sú rovnocenné ale to neznamená že nerešpektujeme rolu pacienta!!!
- Iniciatíva musí vychádzať od ZP
- Úlohou je dať príležitosť každému aby rolu pacienta zvládol
- Nemocnica je pre ZP pracovným prostredím
- Pre pacienta má iný význam (prostredie kde manipulujú s jeho správaním, myslením, má obmedzený styk s vonkajším svetom, je závislý na ZP, ktorý má takmer úplnú kontrolu nad jeho správaním)

Nemocnica je pre pacienta dvojakým prostredím

- Zariadenie do ktorého prišiel aby našiel pomoc
- Dočasný domov

Nová situácia u pacienta sa presadzuje trojakým spôsobom:

-
1. **Reglementácia** každodenného života pacientov (starostlivosť si vyžaduje aby správanie pacientov bolo predvídateľné, uplatňujú sa normy a organizačný poriadok nemocnice)

 2. Pacient vystupuje ako príjemca **bez vlastnej kontroly** nad zdrojmi uspokojovania svojich potrieb (vnútený a reglementovaný charakter pacientovho života v nemocnici silnie mierou závislosti na nemocničnej starostlivosti, delegovanie uspokojovania potrieb na ZP u závislých pacientov, vedie to k zmenám sebahodnotenia)
-

3. Potenciálna prítomnosť pacienta je nutným predpokladom pre poskytovanie rôznych zdravotníckych služieb (komplexnosť a vysoká odbornosť poskytovanej starostlivosti má nevyhnutne za následok, že pacient musí byť ZP **prakticky vždy k dispozícií**; to znamená že vedie a posilňuje pacientove sústredenie na svoju chorobu!)

Do soc. situácie chorého patrí aj individuálna zložka!

Prispôsobovanie sa pacienta:

- Technika v bezprostrednom vzťahu ZP – pacient
- Zmena základného psychologického postoja pacienta voči nemocnici ako inštitúcii (nie oddanosť - nárok, očakávanie)
- Pacient viac rozmýšľa a je informovanejší

Zdravie = vzácny „statok“ do ktorého sa oplatí investovať!

- miesto, diel kompetencie a zodpovednosť za ochranu svojho zdravia
- zdravie sa nechápe ako cieľová ale inštrumentálna hodnota
- používanie slova klient (zdr. poistenie = klient voči lekárovi; + advokati)
- alternatívne služby (individuálne aktivity, zodpovednosť k zdraviu, narastá dôvera...)
- kódex práv pacientov
- kvalita života (stáva sa základným meradlom závažnosti stavu pacienta. KŽ je to, ako jedinec vníma svoje postavenie vo svete v kontexte kultúry a hodnotových systémov, v ktorých žije, vo vzťahu k svojim cieľom, očakávaniam, životnému štýlu a záujmom)
- well-being (pocit pohody;)

Len pacient môže posúdiť, či liečba bola alebo nebola úspešná!

- Subjektívne názory pacientov = katalyzátor zmien v budúcnosti
 - Nutnosť rozpracovať problematiku sociologie chorých
-

Potreby pacienta

- Významné miesto v riešení sociálnych vzťahov
- Potreba = nutnosť organizmu niečo získať alebo sa niečoho zbaviť
- Rovnováha
- Pocit zdravia a pohody
- Sú stále komplexnejšie a zložitejšie
- Proces uspokojovania je dynamický
- Špecifická podoba potrieb je závislá na charaktere choroby, pacientovi a na sociálnych pomeroch

V jednotlivých fázach, štádiách ochorenia, alebo typoch pacientov sa stretneme s potrebami chorého, ktoré zo sociologického hľadiska rozdeľujeme do troch skupín:

- Nezmenené chorobou
 - Modifikované chorobou
 - Nové, ktoré chorobou vznikajú
-

1. Potreby ktoré sa chorobou nemenia

- Rovnako u zdravého a chorého jedinca
- Pokrýva ich sám alebo významné osoby
- P. vzduchu, výživy, tekutín, odpočinku, spánku, vyprázdniť sa, čistoty, pohodlia, bezpečia a pod.
- V chorobe si ich viac uvedomujeme, niektoré vystupujú do popredia; mení sa ich hierarchia
- ZP poskytuje prostriedky na ich uspokojovanie

2. Potreby ktoré sa chorobou modifikovali

- Potreba tvorivej práce (profesia, boj s chorobou, rehabilitácia, ručné práce, rekonvalescencia...)
- Potreba poznania sveta a samého seba (pochopenie situácie pacienta, informácie...)
- Potreba sociálnych kontaktov (skupinové vzťahy, komunikácia, rešpektovanie zmeny osobnosti...)
- Potreba vytvárania kultúrneho prostredia (estetika prostredia, podľa fázy choroby sa menia nároky ...)

3. Potreby, ktoré vznikli počas choroby

- Súčasť liečebného procesu
- Vznikajú: - zmenou vonkajšieho prostredia
 - zmenou materiálnych podmienok
 - zmenou spoločenských podmienok
 - zmenou osobnosti jedinca
- Ich vznik závisí na rade okolností

-
- Charakter, stupeň, závažnosť choroby
 - Štruktúra osobnosti chorého
 - Interpretácia choroby; informácie o chorobe
 - Predchádzajúce skúsenosti s chorobou
 - Správanie okolia : rodina – pacient
lekár - pacient
sestra – pacient
spoločnosť - pacient
-

Premietajú sa do subjektu pacienta v rovinách :

- Potreba prinavrátenia zdravia
 - Potreba zbaviť sa bolesti
 - Potreba obnovenia a udržania schopnosti plniť predchádzajúce sociálne funkcie alebo sa pripraviť na nové
-

-
- Biologické potreby sa nedajú izolovať od potrieb spoločenských – sú vždy v určitej náväznosti, hranice medzi nimi sú plynulé a záleží na subjekte, aký stupeň naliehavosti tej ktorej potrebe prikladá
-

Choroba

PhDr. S. Kelčíková, PhD.

Osnova

- Choroba ako príčina narušenia podpory sociálneho prostredia
 - Vplyv podpory sociálneho prostredia na zdravie
 - Civilizačné ochorenia
 - Fázy choroby zo sociologického hľadiska
 - Sociálne dôsledky choroby
 - Chronické choroby
 - Prevencia a sociálne dôsledky choroby
-

Choroba....

- potenciál vlastností organizmu, ktoré zmenšujú, respektíve obmedzujú možnosti organizmu vyrovnať sa v priebehu života s určitými nárokmi prostredia, v ktorom človek žije
- **oblasť jedinca** (cítiť sa zdravý, či chorý)
- **oblasť spoločnosti** (špeciálne systémy soc. poistenia, zdravie/choroba = zníženie výkonnosti, poskytovanie pomoci..)
- **oblasť medicíny** (Z/Ch ako splnenie alebo odchýlenie sa od noriem fyziologickej regulácie..)

Choroba ako príčina narušenia podpory sociálneho prostredia

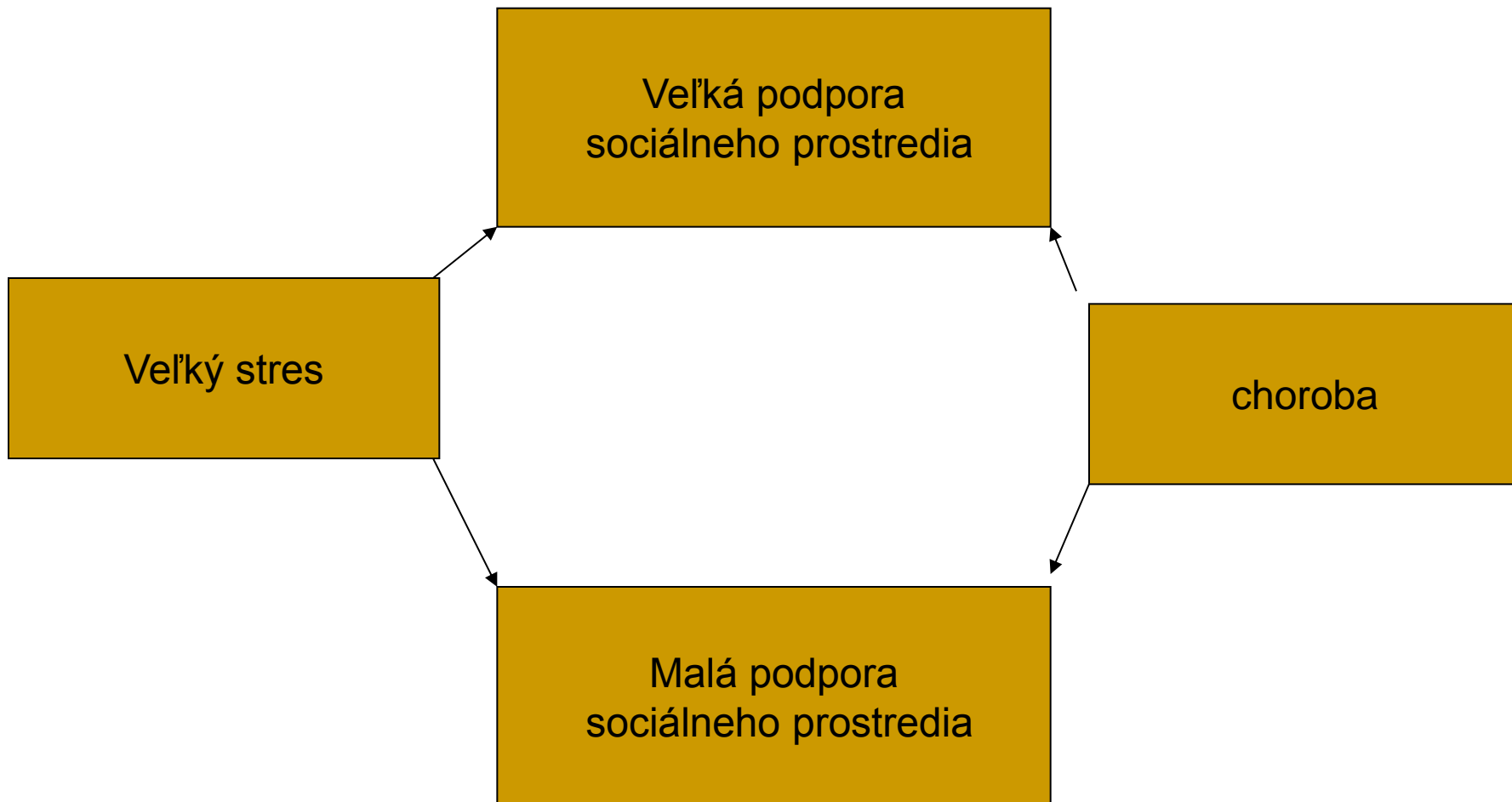
- Zmeny v prostredí, ktoré bolo oporou
- Pacient – obeť?
- Narušenie vzťahov
- Nízka podpora sociálneho prostredia
- Nízka sociálna trieda = nízka kontrola nad sociálnym prostredím???
- Lepšia podpora = lepší zdravotný stav???

Vplyv podpory sociálneho prostredia na zdravie

■ Model hlavných účinkov

■ Model tlmenia stresu

Sociálne vplyvy na zdravie a chorobu

- Sociálna situácia
- Ekonomická situácia
- Politická situácia
- Demografia
- Kultúra
- Sociálna opora a podpora

Biopsychosociálne faktory poškodzujúce
zdravie - podporujúce zdravie

Faktory

- Psychoneuroimunológia
- Placebo
- Zvládanie
- Sociálna opora a podpora
- Prevencia straty nadšenia
- Duševná hygiena
- Cvičenie pamäti
- Pohybová aktivita
- Zmysel života
- Stres
- Fajčenie
- Drogy a alkohol
- Promiskuita a rizikový sex
- Prejedanie
- Nehody a úrazy

Fázy choroby zo sociologického hľadiska

- samoliečba
- objavenie sa symptómov (prvá fáza Ch..)
- vyhľadanie pomoci (druhá f. Ch...)
- akceptovanie choroby (.....)
- návrat k predchádzajúcim funkciám (.....)

-
- Štádium stretnutia sa s príznakmi
 - Osvojenie si roly chorého
 - Štádium kontaktu s lekárskou starostlivosťou
 - Štádium roly závislého pacienta
 - Štádium uzdravovania alebo rehabilitácie
-

Sociálne dôsledky choroby

v oblasti rodiny

v oblasti práce

v oblasti trávenia voľného času

-
- Sociálne aspekty sa stávajú neoddeliteľnou súčasťou zdravotnej starostlivosti čo si vyžaduje zaradenie spoločenských hľadísk, vrátane sociologického nielen do teoretického riešenia otázok zdravia a choroby, ale aj do liečebnej praxe.
-

iné delenie:

- materiálne podmienky
- celospoločenské vzťahy
- spoločenské vedomie

Chronická choroba

- **minulost'** - infekčné choroby
 - **súčasnosť** - civilizačné choroby

 - **nárast chronických chorôb**
 - **sú dlhodobé**
 - **na riadení liečby sa podieľa pacient, rodina..**
 - **vnímanie závisí od roly**
 - **Network therapy - sieťová terapia**
-

Stanovisko:

- **vylúčenie a vydeľovanie jedinca zo spoločnosti**
 - **uplatňovanie reintegračných zámerov**
-

Choroba ako stigma

- vlastnosť, ktorá odlišuje jedinca alebo skupinu od väčšiny populácie a vyvoláva u tejto väčšiny podozrenie alebo nepriateľské pocity
- **súcit, strach, hanba**, (hriešnici, Boží trest...)
- vnútený obraz (negatívna identita)

Prekážky integrácie:

- **telesné vady**
- **mýty**
- **obavy, nedorozumenia**
- **zvláštne pocity**
- **sociálne definovanie choroby**

CVIČENIE

Civilizačné ochorenia

- **ochorenia, ktoré vznikli na základe pôsobenia týchto faktorov: znečistenie vody, pôdy, vzduchu...**
- **isch. choroba srdca, hypertenzia, niektoré zhubné novotvary, alergické ochorenia, chronický zápal priedušiek, diabetes, choroby pohybového aparátu, obezita, psychické poruchy a podobne**
- **väčšinou ochorenia s dlhodobým priebehom a závažnými následkami.**
- **Na ich vzniku sa okrem týchto faktorov podpisuje aj psychická sféra
(psychosomatické choroby)**

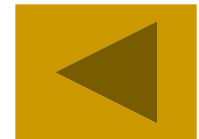
Prevencia

- Individuálna
 - Skupinová

 - Zákonné opatrenia
 - Organizačné opatrenia
-

CVIČENIE

1. Aké mýty sprevádzajú chorých ľudí od minulosti po súčasnosť
2. Ako sa zmenila situácia chorých jednotlivcov v spoločnosti

Literatúra

- BARTLOVA,S. 2005. *Sociologie medicíny a zdravotnictví*. Grada:Praha 2005.188 str. ISBN 80-247-1197-4
 - NOVOTNA,E.2008. *Základy sociologie*. Grada Publishing: Praha.2008.192 str. ISBN 978-80-247-2396-9
 - KAPLAN. 1996. *Zdravie a správanie človeka*
 - KŘIVOHLAVÝ,J. 2001.*Psychologie zdraví*
 - KOZIEROVÁ,B.et.al. 1995. *Ošetrovateľstvo...*
-